

*Малишева А.,
НПУ імені М. П. Драгоманова
Бабій С.,
КНУ імені Тараса Шевченка*

СУЧАСНІ МОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СТРАТЕГІЇ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ КОМУНІКАТИВНОГО ПРОЦЕСУ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

У статті аналізуються стратегії інтенсифікації процесу вивчення іноземних мов у закладах освіти, зокрема, завдяки впровадженню інформаційних технологій; автори розвивають думку про те, що комп'ютерно-інформаційні ресурси в умовах системної індивідуалізації навчання іноземній мові дозволяють якісно змінити навчальну індивідуальну діяльність студента та процес контролю його якості з боку викладача, що забезпечує ефективне і гнучке управління навчальним процесом.

Ключові слова: людина, освіта, культура, мова, інформаційні технології, комунікації, мовні стратегії.

Педагогічна наука і шкільна практика в останні роки зробили значний крок у розв'язанні питань забезпечення учнів і вчителів дидактичними різнорівневими завданнями, які дають можливість певною мірою здійснювати диференційований підхід на різних етапах навчання, тому що саме вони дозволяють урахувувати індивідуальні особливості учнів, рівень їхньої навченості; розвивати пізнавальну діяльність, активність і самостійність у навчанні; формувати найбільш раціональні прийоми розумових дій; узагальнювати й систематизувати знання; здійснювати самодіагностику складності навчального матеріалу.

Сутність індивідуалізованих дидактичних завдань, які використовуються з метою здійснення диференційованого підходу в навчанні, розкрита в працях А. Бударного, І. Бутузова, Л. Виготського, Д. Ельконіна, А. Зеньковича, В. Онищука, П. Підкасистого, І. Передова, В. Чучукова. Учені визначають їх як завдання, що формуються з урахуванням реальних навчальних можливостей учнів. На думку авторів, індивідуалізовані завдання є основним засобом урахування індивідуальних особливостей учнів у навчанні [1, с. 296].

Можливість індивідуалізації навчання є однією з найголовніших переваг використання інформаційних технологій у навчальному процесі [2, с. 261].

В. Гусєв відзначає, що здійснення диференційованого навчання можливе за наявності завдань, принцип складання та використання яких “розрахований на безперервний перехід від одних індивідуальних особливостей і можливостей до інших через продуману систему питань”. На

думку В. Гусєва, “мета таких завдань полягає не тільки в тому, щоб сприяти розвитку логічного мислення учнів, а й у тому, щоб контролювати рівень такого розвитку” [3, с. 267]. Автор виділяє такі типи диференційованих завдань, як усне диференційоване опитування; диференційовані завдання для уроку, що дозволяють закріпити навчальний матеріал і проконтролювати його засвоєння; диференційовані завдання більш високого рівня для виконання їх учнями вдома, для роботи при поглибленому вивченні предмета [1, с. 297].

Самостійна робота є однією з важливих та широко обговорюваних проблем викладання у школі. Поняття самостійної роботи учня в сучасній методиці вивчення іноземних мов обов'язково співвідноситься з організуючою роллю вчителя. Під самостійною роботою в дидактиці розуміють різноманітні види індивідуальної і колективної діяльності учнів на класних і позакласних заняттях або вдома без безпосередньої участі вчителя, але за його завданнями [4, с. 324-329].

І. Унт також вважає, що основним засобом індивідуалізації навчання є самостійні роботи учнів, під якими вона розуміє “такий спосіб навчальної роботи, де 1) учням пропонуються навчальні завдання і рекомендації до їх виконання; 2) робота проводиться без безпосередньої участі вчителя, але під його керівництвом; 3) виконання роботи вимагає від учнів розумової напруги [5, с. 135]”.

Є. Рабунський, розглядаючи можливості реалізації індивідуального підходу в керівництві самостійною навчальною діяльністю, говорить про важливість використання індивідуалізованих заходів-завдань, спрямованих, по-перше, на надання допомоги в оволодінні знаннями, прийомами самостійної діяльності, розширенні й поглибленні знань і, по-друге, на актуалізацію інтересу до предмета і виховання стійкого інтересу до знань. Аналізуючи різні варіанти поєднання диференціації і типізації простих завдань, він виділяє чотири найбільш характерні варіанти організації роботи: типізація індивідуалізованих завдань до рівня загальнокласної роботи; типізація індивідуалізованих завдань до рівня групових робіт; типізація індивідуалізованих завдань лише для деяких учнів; виконання тільки індивідуалізованих завдань [6].

В інформаційному суспільстві інтелектуальні процеси стають масовими й більше половини працівників у розвинутих країнах зайняті у сфері інтелектуальної діяльності. У зв'язку з тим, що знання нині швидко старіють, сучасній людині необхідно безупинно підвищувати свою кваліфікацію. При цьому підвищення кваліфікації і перепідготовка кадрів у більшості випадків повинні проводитися без відриву від виробничої діяльності [7, с. 261].

Аналіз вітчизняної та зарубіжної теорії і практики дистанційного навчання як форми організації навчального процесу дозволяє визначити його

характерні особливості щодо реалізації інтерактивного навчання іноземних мов. Серед них: вільний доступ до навчальної інформації, що знаходиться в інформаційно-комп'ютерному навчальному середовищі; гнучкість структури подання знань, тобто забезпечення для студентів права вибору навчального матеріалу різного рівня складності; асинхронність навчання. Мається на увазі той факт, що в процесі навчання викладач і студент працюють за зручним для кожного розкладом. Студента вищих навчальних закладів навчаються, а викладач спілкується з ними в слухний для себе час, у зручному місці і в зручному темпі; комунікативність навчання. Постійний або епізодичний суб'єктно-суб'єктний діалог у навчальному процесі з використання сервісів мережі Інтернет (E-mail, Mailing list, Internet Relay Chat, IP-телефоніята ін.); інтернаціональність навчання. Дистанційне навчання забезпечує зручну можливість експорту та імпорту освітніх послуг; нова роль викладача. Йдеться про нову роль і функції викладача як консультанта та координатора навчального процесу; нова роль студента. Вимоги до студента істотно відрізняються від традиційних. Він стає "автономним" студентом, сам визначає засоби навчання, час та місце вивчення навчального матеріалу, консультації з викладачем.

Перераховані вище особливості дистанційного навчання визначають його переваги перед іншими формами організації навчального процесу щодо реалізації інтерактивного навчання, але, одночасно пред'являючи певні специфічні вимоги як до викладача, так і до студента, у жодному випадку не полегшуючи, а часом збільшуючи трудові затрати і того й іншого [8, с. 91-92].

Сьогодні методика викладання з використанням технологій дистанційного навчання суттєво відрізняється від традиційних технологій навчання й в основному опирається на самостійне вивчення курсу студентом, причому значна частина роботи викладача перекладається на комп'ютерні технології.

Індивідуалізація навчання викликає необхідність адаптації навчального процесу до студента і створення адаптивних навчальних систем. Адаптивна система дистанційного навчання з використанням інформаційних технологій має ряд переваг: дає студентам широкі можливості вільного вибору власної стратегії і тактики навчання; сприяє індивідуалізації навчальної діяльності (диференціація темпу навчання, складності навчальних завдань тощо); дозволяє зменшити непродуктивні витрати праці викладача, що в цьому випадку перетворюється в технолога сучасного навчального процесу, в якому провідна роль виділяється не стільки й не тільки навчальній діяльності педагога, скільки навчанню самих студентів; дозволяє як студентіві, так і викладачеві мати оперативні зворотні зв'язки в процесі навчання; сприяє розвитку в студентів продуктивних, творчих функцій мислення, росту

інтелектуальних здібностей, формуванню операційного стилю мислення; гарантує безперервний зв'язок у відносинах “викладач-студент”; дозволяє використовувати диференційований підхід до студентів [7, с. 262].

З іншого боку, організація самостійної роботи підносить ряд питань, що стосуються готовності учня як суб'єкта такої форми діяльності до її здійснення. Постає питання, а вміють більшість студентів здійснювати самостійну роботу? Так, згідно з узагальненими нами даними, 45,5% студентів визнають, що їм не вистачає вмінь правильної організації самостійної роботи; 65,8% опитаних взагалі не вміють розподіляти свій час; 85% не вміють його розподілити належним чином. Звідси й друге запитання: а чи може формуватися підготовленість, а за нею здатність до ефективного проведення самостійної роботи як форми навчальної діяльності, а не тільки виконання домашніх завдань? Відповідь на це запитання неоднозначна. Це обумовлено тим, що, по-перше, формування цієї здатності включає загально-особистісний розвиток у плані вдосконалення самосвідомості, рефлексії, самодисципліни, саморозвитку. Це означає формування вміння визначати й реалізовувати мету, відпрацювати узагальнені прийоми дій, адекватно оцінювати результати тощо. По-друге, неоднозначність обумовлюється тим, що ця здатність ефективно й ніби довільно формується лише в тих учнів, які характеризуються позитивною навчальною мотивацією та позитивним ставленням до навчального процесу. Результати досліджень показують, що навіть у студентів (у 77% першокурсників і 12,8% другокурсників) таке ставлення є негативним. За таких умов проблема формування здатності до самостійної роботи учнів переходить у проблему попереднього підвищення навчальної мотивації (особливо внутрішньої на “процес” і на “результат” діяльності), формування зацікавленості до учіння [9, с. 160-161].

Мотиваційне спрямування навчальних дій на розвиток потреби самостійної навчально-пізнавальної діяльності, самоактуалізацію в процесі навчального пізнання мови забезпечується алгоритмічними, евристичними, творчо-розвивальними, дослідницькими методами, а саме: роботою з інформаційними джерелами, проблемно-пошуковими завданнями, методом вправ, методом проектів, рефлексією виконаної діяльності та ін. Продуктом застосування цих методів виявляються учнівські тези науково-популярних статей, замітки в газету, реферати, конкурсні наукові роботи тощо. З огляду на сказане важливий пошук відповідних сьогоденню методів формування позитивної навчальної мотивації з такими її компонентами, як мотиви самопізнання, співтворчості, самореалізації [10].

Під час модернізації процесу самостійної роботи важливими для учнів є часткові знання про методи навчально-пізнавальної діяльності, засновані на використанні комп'ютерів.

В сучасній освіті електронні засоби інформації мають важливе значення. Застосування комп'ютерів в навчальному процесі підготовки майбутніх учнів та студентів є ефективним засобом підвищення мотивації в індивідуалізованому навчанні, яке стає більш цікавим і інтенсивним. При цьому комп'ютер не замінює викладача, а тільки допомагає йому і являється ще одним засобом індивідуалізації навчального процесу

Застосування персонального комп'ютера у навчальному процесі значно розширило організаційні форми навчання, зокрема в іноземній мові. Головне, що робота з комп'ютером носить характер індивідуального навчання, створеного викладачем. Отримавши доступ до інформаційних джерел – банків знань, студент може самостійно обирати не лише навчальну програму з дисципліни, а той чи інший метод навчання (різні програми навчального призначення, як відомо, реалізують різні методи). Зауважимо, що комп'ютер лише виконує допоміжну роль у навчанні. Він є засобом підтримки навчального процесу, в якому викладач виховує студента своєю особистістю, оскільки тільки особистість може виховувати особистість. Тому турботу про навчання та виховання студента, як особистості, аж ніяк не можна перекласти на комп'ютер, зокрема в процесі навчання іноземній мові. Важливу роль у процесі навчання студента мові відіграє індивідуалізація, що здійснюється в аудиторії, а також поза нею у самостійній навчальній роботі студента [11, с. 256].

Головні ознаки і характеристики навчальних вправ та методичних прийомів, що необхідно застосовувати в процесі системної індивідуалізації навчання іноземній мові, який побудовано у комп'ютерно-інформаційному середовищі, зокрема: 1) діалог за структурою “питання-відповідь”; 2) діалог з вибірковою відповіддю на запитання; 3) діалог з вільно конструйованою відповіддю; 4) вправи на заповнення пропусків; 5) вправи для самоконтролю вміння користуватись словником, зокрема в тому, що пропонує комп'ютерна програма: а) список слів для перекладу; б) два списку слів для співвіднесення і пошуку еквівалентних пар цих слів в обох мовах; в) співвіднести два списки іноземних слів і встановити пари синонімів або антонімів; г) список іноземних слів і перелік дефініцій цих слів, з яких студенту пропонується з'єднати кожне слово з відповідною йому дефініцією.

Отже, комп'ютерно-інформаційні ресурси в умовах системної індивідуалізації навчання іноземній мові дозволяють якісно змінити навчальну індивідуальну діяльність студента та процес контролю його якості збоку викладача, що забезпечує ефективно і гнучке управління навчальним процесом [11, с. 256].

В сфері професійної підготовки майбутнього вчителя-словесника набуває актуальності розвиток творчих здібностей студентів-філологів. Такий підхід значною мірою пов'язаний з тим, що реформування мовної

освіти вимагає оновлення і модернізації процесу, власне, лінгвометодичної підготовки майбутнього мовника, здатного авторитарну професійну діяльність замінити педагогікою творчої співпраці на основі гуманістичних принципів, здійснювати ефективно навчання мови за різними рівнями складності. Важливу роль у формуванні професійно-методичної компетентності викладача-мовника відіграє опанування методики мови за допомогою творчо-розвивальних технологій, що являють собою взаємозв'язок форм, методів і засобів навчання, спрямованих на розвиток професійної креативності з опорою на унікальний особистісний досвід і ціннісні орієнтації студента-філолога.

Практичні спостереження за розвитком майбутніх учителів показують, що досвід ефективного навчання методики мови через творчість студентів зумовлюється різними видами професійно спрямованої діяльності і способами організації навчання, як-от: вивчення й узагальнення методичної спадщини вітчизняних просвітителів та сучасних теоретико-експериментальних досліджень; визначення спільного і відмінного в різних методичних системах; засвоєння особливостей навчання різних розділів мови і розвитку мовлення в процесі моделювання уроків, пошуки шляхів вирішення труднощів мовної освіти; емоційно-логічне складання власних текстів (лінгвістичних казок, віршів, інших творів); укладання учительського "портфоліо"; розроблення мовно-мовленнєвих завдань, граматичних вікторин, кросвордів, ребусів; укладання міні-словників, навчальних пам'яток, збірок афоризмів; проведення уроків української мови, позакласних заходів; усвідомлення студентами власної педагогічної діяльності, визначення за допомогою рефлексії основних умов педагогічної творчості і майстерності; зіставлення власної моделі уроку з альтернативними аналогічними уроками іншого студента, відомого вчителя— за структурою, змістом – з подальшим уточненням, коректуванням власних навчальних продуктів; індивідуальне, колективне доповнення, розвивання готових методідей; розроблення методичних рекомендацій до опорного дидактичного матеріалу, навчальних посібників; групове складання систем вправ, тестів, проектів уроків на основі даного тематичного матеріалу; автономне опанування майбутньої спеціальності; самостійний пошук необхідної інформації; захист індивідуальних проектів нетрадиційних уроків мови, позакласних заходів мовного характеру і колективне їх обговорення та ін. [12].

Окремою складовою системи практичної підготовки студентів є добре продумані тестові завдання до кожної теми, що включають по кілька тісно пов'язаних варіантів відповіді, з яких слід вибрати найбільш правильний. Виконання тестів розвиває гнучкість мислення, пізнавальні здібності, дозволяє проконтролювати і продіагностувати навчальну діяльність

студентів, їхні навички, самовизначення й самореалізації у варіативних навчальних ситуаціях.

Педагогічний досвід показує, що окреслена технологія може мати творче застосування в практиці вишівської підготовки майбутніх учителів-словесників. Головним критерієм ефективності розробленої дидактичної системи виступає комплекс набутих фахових умінь студентів, рівень їхньої методичної майстерності – репродуктивний, евристичний чи креативний [там же].

Отже, інноваційні процеси у вищій освіті сприяють не лише суттєвому підвищенню теоретичної та практичної підготовки вчителів, їхньої професійної кваліфікації, а й методологічній переорієнтації закладів освіти на особистість учителя. Сьогодні інноваційні підходи в організації навчання стають основою нової філософії освіти, що відповідає таким основним вимогам: врахуванню особливостей навчального процесу, його змісту і структури, здібностей, інтересів і потреб учителів; спрямуванню на моделювання освітньо-виховного середовища відповідно до запитів суспільства; варіативності та особистісно-орієнтованій спрямованості навчального-виховного процесу, внаслідок чого знання, уміння й навички вчителів перетворюються на засіб, завдяки якому формується готовність до формування предметних компетенцій в учнів, до застосування інноваційних технологій навчання рідній на іноземних мов.

Впровадження інноваційних технологій навчання для студентів сприятиме розвитку їхньої мовленнєвої вправності, комунікативної довершеності, самостійності щодо виконання таких видів креативної педагогічної діяльності, як системне конструювання, авторське проектування й планування власних педагогічних навчальних технологій, а також підвищуватиме комунікативний рівень майбутніх фахівців

Л і т е р а т у р а :

1. *Прокоф'єва М.* Індивідуалізовані завдання як засіб диференційованого навчання / М. Прокоф'єва // Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди": збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – Випуск 24. – С. 294-298.
2. *Федорук О. В.* Індивідуалізація навчання іноземних мов засобами адаптивних систем дистанційного навчання / О. В. Федорчук // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. – № 4. – 2010. – С. 261-264.
3. *Гусев В. А.* Методические основы дифференцированного обучения математике в средней школе : дисс. ... докт. пед. наук : 13.00.02 / В. А. Гусев. – М., 1990. – 364 с.
4. *Коньшева А. В.* Групповой метод обучения при организации самостоятельной работы студентов на практическом занятии по методике // Материалы 1 Респ. научно-практ. конф. "Новые технологии в современном процессе обучения". –

- Новополоцк, 2003. – С. 324-329.
5. Унт И. Э. Индивидуализация и дифференциация обучения / И. Э. Унт. – М. : Педагогика, 1990. – 192 с.
 6. Рабунский Е. С. Индивидуальный подход в процессе обучения школьников / Е. С. Рабунский. – М. : Педагогика, 1975. – 184 с.
 7. Федорук О. В. Індивідуалізація навчання іноземних мов засобами адаптивних систем дистанційного навчання / О. В. Федорчук // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. – № 4. – 2010. – С. 261-264.
 8. Коваль Т. І. Інтерактивні технології навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах / Т. І. Коваль // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. – № 6 (26). – С. 87-91.
 9. Тишакова Л. Деякі аспекти індивідуалізації процесу навчання іноземної мови / Л. Тишакова // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. – Вип. LI / за заг. ред. проф. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : С ДНУ, 2010. – С. 157-164.
 10. Кучерук О. А. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій у системі методів мотиваційного забезпечення процесу навчання української мови [Електронний ресурс] / О. А. Кучерук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2012. – № 1 (27). – Офіційний сайт національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського. – Режим доступу : // http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gmn/peddysk/2008_03/kutcheruk.pdf
 11. Русанова О. О. Мотивація застосування інформаційних ресурсів в умовах системної індивідуалізації навчання іноземній мові / О. О. Русанова // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2008. – № 8 (126). – Ч. 1. – С. 255-257.
 12. Кучерук О. А. Розвиток креативності у структурі методичної компетентності майбутнього вчителя української мови [Електронний ресурс] / О. А. Кучерук, Г. В. Грибан // Офіційний сайт національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського. – Режим доступу : // http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2008_03/kutcliemk.pdf

Малышева А., Бабий С. Современные речевые технологии в стратегии интенсификации коммуникативного процесса в области образования.

В статье анализируются стратегии интенсификации процесса изучения иностранных языков. Авторы развивают мысль о том, что компьютерно-информационные ресурсы в условиях системной индивидуализации обучения иностранному языку позволяют качественно изменить учебную индивидуальную деятельность студента и процесс контроля ее качества со стороны преподавателя.

Ключевые слова: человек, образование, культура, язык, информационные технологии, коммуникация, речевые стратегии.

Malisheva A., Babyi C. Modern speech technologies in the strategy of communicative process intensification in educational sector.

The article analyses the intensification strategy of foreign languages learning with the help of information technologies.

Keywords: human, education, culture, language, information technology, communication, speech strategies.